

INSTITUT
FOR
BØRNEKULTUR

FRIMOD

Kunstpædagogisk
praksis i
skolefritiden

EVALUERINGSRAPPORT

Udgives af Institut for Børnekultur, 2025.

Forfatter: Henriette Blomgren

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord og indledning	s. 3
Projektets mål, deltagere og delprojekter	s. 5
Perspektiver på trivsel i mødet med det kunstpædagogiske i SFO'en	s. 8
Evalueringsdesign	s. 10
• Empirisk materiale og analysestrategi	s. 12
Første delanalyse: Børns trivsel og deltagelse i de kunstpædagogiske praksisser og nye fællesskaber	s. 14
• Grader af frivillighed?	s. 18
• At lege sammen	s. 19
Anden delanalyse: Rum, materialer og miljø	s. 21
• At forandre rum	s. 23
• Fællesskaber med materialer, rum og krop som omdrejningspunkt	s. 28
Tredje delanalyse: De forskellige fagligheder og det tværfaglige samarbejde	s. 30
• Når fagligheder mødes	s. 32
Centrale fund og pointer	s. 34
Anbefalinger og opmærksomhedspunkter	s. 35
• Organisering og forankring	s. 35
• Ledelse og samarbejde	s. 36
• Inddragelse af børn og forældre (før, under og efter)	s. 36
Referencer	s. 37

FORORD OG INDLEDNING

Denne rapport indeholder den afsluttende evaluering af udviklingsprojektet FRIMOD. Rapporten præsenterer analyser og udsagn, der knytter sig til fritids- og kunstpædagogiske møder, og hvor børns trivsel og fællesskaber er i centrum.

FRIMOD skaber et møde mellem fritidspædagogikken og kunstpædagogikken, og hvor fritidspædagogikken forstås som den pædagogik, der varetages af pædagoger i skolefritidsordningen (SFO) dvs. i folkeskolens rum og rammer. Der er således ikke tale om fritidspædagogik i klubber. Med fritidspædagogikkens udvikling til SFO'er forsvandt mulighederne for at udøve fritidspædagogikken i formålsspecifikke rum, da SFO'en skulle dele lokaler med skolen. SFO'er hører til under folkeskoleloven, og siden folkeskolereformen i 2014 har pædagoger spillet en større rolle i skolen. Med reformen fulgte en længere skoledag og dermed en indsnævring af tiden for den 'rene' fritidspædagogik (Graversen & Ringskou, 2016).

Projekt FRIMOD kiler sig ind i netop disse betingelser og forhold og ønsker at opprioritere fritidspædagogikken, som generelt set er et forsømt og underbelyst felt (Ankerstjerne, 2024; Rod, 2021; Ringskou & Gravesen, 2020; Stæhr & Madsen, 2020). Dette sker ved at invitere kunstpædagogikken indenfor som led i at understøtte børns trivsel, der har stor bevågenhed fra politisk side fx i form af Trivselskommissionen¹. Projektet er optaget af, hvordan rum kan skabes og nytænkes i

SFO'en, og hvordan samspillet mellem rum, aktører og kunstpædagogiske praksisser bidrager til børns trivsel.

Projektet udspiller sig i 2024 og er initieret af Institut for Børnekultur og støttet af Spar Nord Fonden. Projektledelsen varetages af Institut for Børnekultur i samarbejde med Børns Møde Med Kunsten (BMMK).

Institut for Børnekultur har tidligere igangsat projekter med kunstnere og pædagoger i børns institutionelle liv. I dagtilbudsregi viste det sig fx med projekterne Europæiske Kulturbørn (2015-2018) og LegeKunst (2019-2023), og i skolereg i rykkede projekterne Nordlys (2020), Kunst på Tværs (2021) og Futurama (2022) ind i skolens undervisning og i SFO'en på forskellige måder. FRIMODs grundlæggende opmærksomhed på børns institutionelle fritidsdel og vigtigheden af kunst og kultur og leg i denne går i tråd med FN's Børnekonvention (1989)², som understreger børns ret til fritid, leg og deltagelse i det kulturelle og kunstneriske liv (jf. Artikel 31, stk. 1+2).

Evalueringen og evalueringsrapporten er udarbejdet af Henriette Blomgren, lektor, ph.d., VIA University College, Program for børns trivsel.

¹ <https://www.trivselskommissionen.dk/>

² <https://menneskeret.dk/monitorering/internationale-rapporter/menneskerettighedskonventioner/boernekonventionen>

Evalueringsdesignet inddrager visuelle metoder i form af fotos. Det betyder, at fotos ikke optræder tilfældigt eller blot er pynt i denne evalueringsrapport. De fortæller visuelt, hvad der har haft betydning og værdi i processerne og optræder både i form af visuelle feltnoter skabt af evaluator ved besøg i to SFO'er og som pædagogers opgave med at foto-dokumentere og udvælge fotos ud fra i forvejen fastlagte

kriterier. Dette kan der læses mere om inde i afsnittet vedrørende evalueringsdesign og empirisk materiale.

Tak til skoler, pædagoger, kunstnere og børn som har deltaget i projektet. Desuden tak til Institut for børnekultur og BMMK for god sparring og hjælp til evalueringen.

Visuel feltnote: Tæt på et barns collage i tilknytning til fortællingen om Rolf Krake.

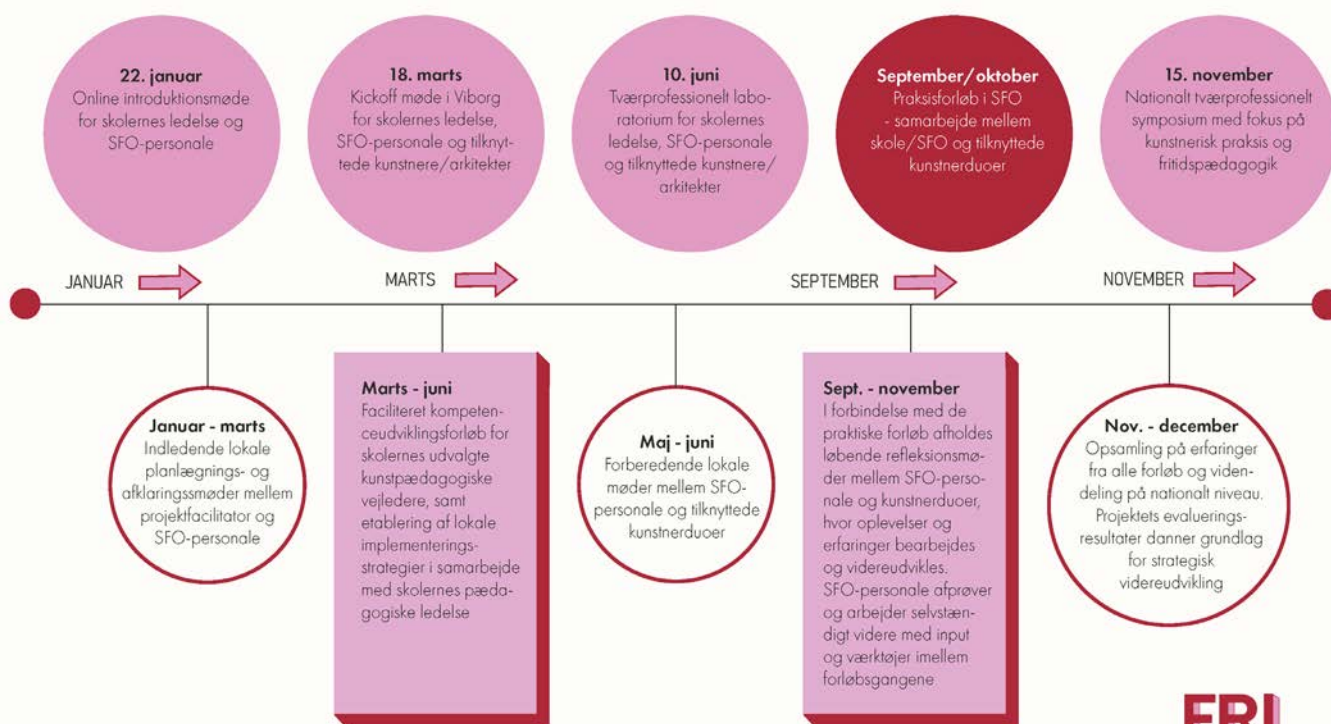
PROJEKTETS MÅL, DELTAGERE OG DELPROJEKTER

FRIMOD er et ambitiøst projekt med følgende målsætninger:

- At understøtte og styrke udviklingen af det kunstpædagogiske fagområde gennem faciliterede samarbejdsforløb, der er baseret på en ligeværdig inddragelse af den fritidspædagogiske faglighed og fagligheder inden for de kunstneriske fag
- At udfolde, praktisere og udvikle potentialet i den kunstpædagogiske praksis som et vigtigt led i skolernes pædagogiske arbejde med trivsel¹

For at nå målsætningerne vil projektet udvikle nye praksisformater med kunstpædagogik som redskab i indsatsen for børns trivsel. Formaterne udarbejdes i en kombination af tværfaglige udviklingsforløb, praksiserfaring og løbende evalueringsprocesser. Den nedenstående model, som er udarbejdet af Institut for Børnekultur, illustrerer projektet og dets faser i sin helhed og delprocesser med møder og labs (forår 2024) før praksis-fasen ude i SFO'erne og med afsluttende conference på VIA, Campus Viborg (november 2024):

1 Formuleringerne er hentet fra projektansøgningen.

I juni 2024 var alle deltagere og fagligheder samlet på Kirsten Kjærs Museum i Frøstrup til videre planlægning af delprojekterne. Her blev alle ligeledes introduceret til evalueringsdesignet og opgaver forbundet hermed.

Den tværfaglige dimension er grundlæggende i projektet og viser sig på flere måder. Pædagoger¹ med fritids-pædagogisk erfaring og faglighed samarbejder med kunstnere² med forskellige kunstneriske fagligheder og afsæt. Herudover bliver også kunstnerne udfordret på egen faglighed, da to kunstnere med hver sin faglighed sættes sammen og samarbejder i kunstnerduoer ude i SFO' en. Nogle af kunstnerne kender hinanden, mens nogle kunstnerduoer indgår i et helt nyt kunstnerisk bekendtskab. I projektet deltager seks skolars SFO' er, som hver indgår i et tværfagligt samarbejde med forskellige aktører i form af pædagoger og kunstnere. Hertil indgår samarbejde med såvel skoleledelse og SFO-ledelse (og hvor nogle er både leder og pædagog 'på gulvet').

Rummene og de kunstpædagogiske praksisser, der ser ud og udfolder sig på meget forskellige måder, benævnes i rapporten som henholdsvis midlertidige

rum og blivende rum. Midlertidige rum karakteriseres som værende eksisterende i den tid, som projektet er rammesat. Herefter 'pakkes rummet ned' og efterlader ingen eller få spor af FRIMOD-processen. Blivende eller permanente rum karakteriserer rum og processer, der allerede i delprojekternes tilrettelæggelsesfase har været tænkt ind som nogle, der skulle forandre rummet permanent. Her har FRIMOD skabt opmærksomhed på, hvordan rum i SFO' en generelt trængte til et løft og i højere grad kunne understøtte børns trivsel i et mere langsigtet perspektiv. De midlertidige rum skabes både på skolens inde- og udearealer. De opstår og bliver særlige rum, der udfordrer etablerede rum og bliver værksteder, hvor børnene undersøger, leger og arbejder kreativt med forskellige materialer og former for hands-on arbejde. Værkstedstanken og hands-on arbejde finder ligeledes sted i arbejdet med de blivende rum, men som en proces hen mod at skabe eller designe et rum med kroge, huler og installationer, som forvandler inde-rummet i en mere varig forstand.

En oversigt over skoler, deltagere og delprojekter ses på næste side.

1 I betegnelsen pædagoger indgår her både uddannede pædagoger, studerende og medhjælpere. Der er tilfælde, hvor pædagoger også har ledelsesfunktion.

2 Betegnelsen kunstnere inkluderer de 'gæster', der kommer og igangsætter kunstpædagogiske praksisser. Kunstnerne har forskellige uddannelser og fagligheder.

Region Midt:

- Herning/Brændgaardskolen. To pædagoger og en SFO-leder. Kunstnerduoen består af en arkitekt og en skuespiller. Teaterrum for leg. Midlertidige rum.
- Lemvig/Christinelyst skole. To pædagoger (heraf er en også SFO-leder). Kunstnerduoen består af en musiker og en scenograf. Skyggeteater. Midlertidige rum.
- Holstebro/Rolf Krakes skole. To pædagoger, en SFO-leder, en afdelingsleder, en skoleleder. Kunstnerduoen består af en forfatter og billedkunstner. Æstetiske rum og fortællinger i fællesrummet. Blivende rum.

Region Nord:

- Læsø skole. En pædagog, en viceskoleleder. Kunstnerduoen består af en kostumier/scenograf og en scenekunstner. Underlandsdrømmevand. Blivende rum.
- Jammerbugt – Fjerritslev skole. Tre pædagoger (hvoraf en også er afdelingsleder). Kunstnerduoen består af en scenograf og en kostumedesigner. Planeten Stakiput. Blivende rum.
- Brønderslev – Hedegaardsskolen. En pædagog. Kunstnerduoen består af en arkitekt og en designer. Rum i fællesrummet med tekstil og krop. Midlertidige rum.

De tværfaglige aktører har hinanden som centrale sparringspartnere i projektet, men andre aktører og samarbejdspartnere er selvfølgelig børnene. I alt deltog ca. 134 børn i alderen 6-10 år. I nogle af SFO'erne har pædagogerne valgt at 'trække lod' efter, at børnene har tilkendegivet ønske om at være med. Heri var en ekspliciteret forventning om, at børnene skulle deltage i hele projektperioden. I andre SFO' er var strategien anderledes – dvs. at børnene frit kunne komme og gå, som de ønskede. Dette uddybes senere i rapporten.

Projektet og evalueringsdelen har indhentet samtykkeerklæringer fra samtlige deltagere. Navne på skoler og delprojekter optræder med korrekte navne, mens navne på enkeltpersoner (børn og voksne) er ændret af etiske hensyn.

Visuel feltnote: At gå på opdagelse i materialet

Visuel feltnote: Tekstile rum-i-rum med dyr

PERSPEKTIVER PÅ TRIVSEL I MØDET MED DET KUNST- PÆDAGOGISKE I SFO'EN

Trivsel som begreb er komplekst¹ og en paraply-term (Feller m.fl., 2018) for forskellige tilgange og forståelser af trivsel i varierede kontekster og som knytter sig til sundhed, glæde, livskvalitet og velvære (emotionelt, socialt, spirituelt, fysisk og mentalt). Definitioner af trivsel varierer alt efter kontekst (Bautista, 2023), men er ofte indlejret i psykologiske, subjektorienterede og individualiserede perspektiver. I ethvert projekt, der involverer trivsel, er det centralt at stille sig et sted i denne mangfoldighed af forståelser og spørge til, hvordan trivsel forstås og gøres i netop denne kontekst (jf. Simovska & Kousholt, 2021).

I FRIMOD forstås trivsel som sammenhængende og -hørende med

deltagelsesbetingelser og muligheder og oplevelser af at høre til i et fællesskab (Nielsen & Rabøl Hansen, 2021). Der er således ikke fokus på at opfange og identificere mistrivsel hos enkelte børn. Trivlsen knytter sig til det at være fælles om kunstpædagogiske praksisser, som de opstår i mødet med fritidspædagogikkens tilgange til børn, samvær, rum og rammer. Møder med kunst i form af materialer, teknikker og skabelser af rum gennem legende undersøgelser i et trivelsperspektiv handler ikke om, at børn nødvendigvis er glade, men at de engagerende og spørgende vender sig mod verden dvs. mod materialitet, rum, samvær og "det dérude" (jf. Biesta, 2017, 2024).

¹ Trivsel som begreb karakteriseres som en flydende betegnelse dvs. at begreb ofte anvendes uden nogen klar defineret betydning (jf. Simovska & Primdahl, 2024).

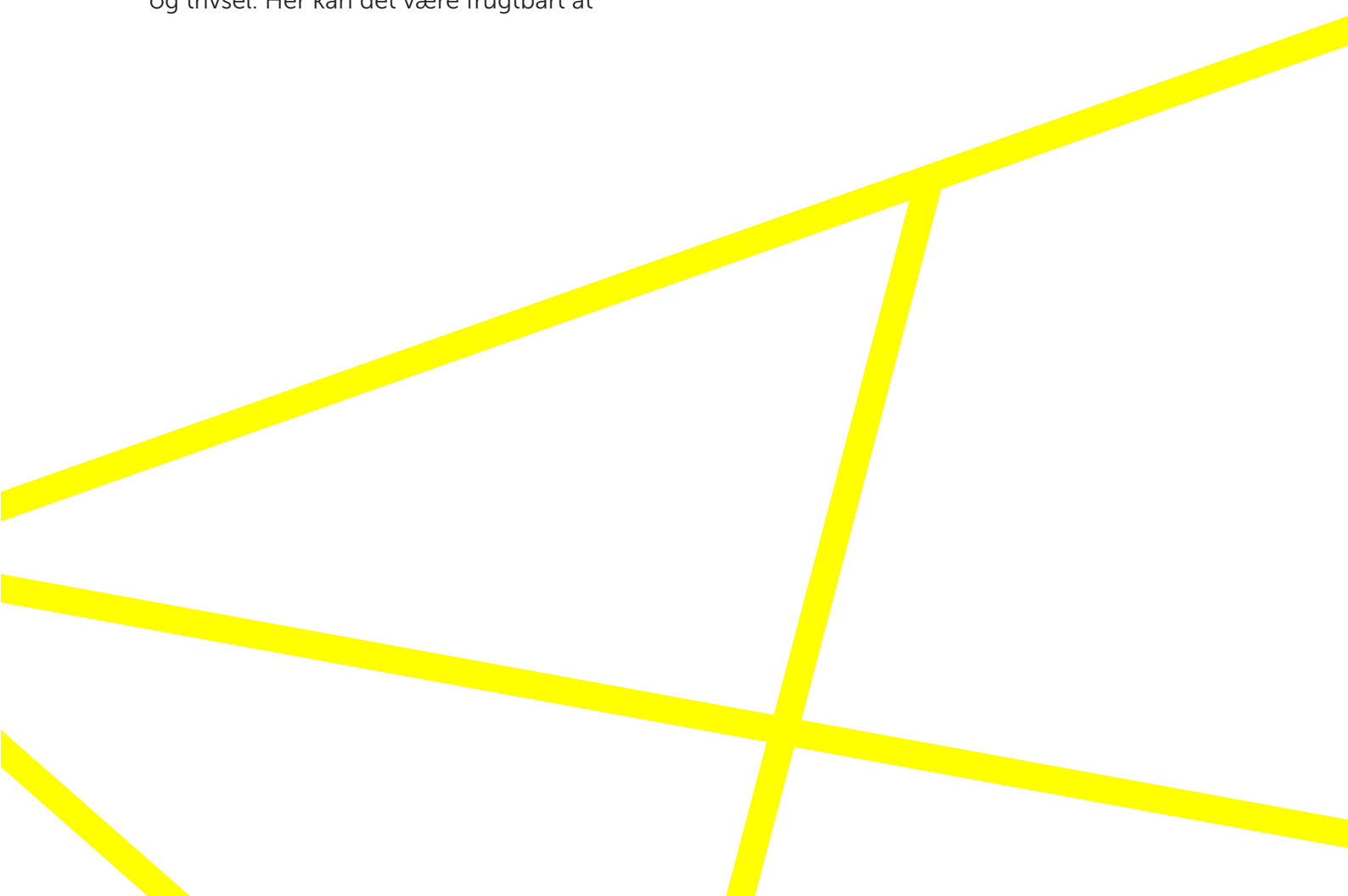
Heri ligger en selvforglemmelse og dermed et mindre fokus på individet – selvom pædagoger i SFO'en naturligvis må have en opmærksomhed på, hvordan de enkelte børn trives.

Rapporter og forskning om (skole)trivsel peger entydigt på, at leg og trivsel er tæt sammenhørende (Tænketanken Mandag Morgen og The Lego Foundation, 2021; Blomgren m.fl., 2023). Mødet med kunst i form af materialer, tilgange, greb, farver og teknikker lægger op til at gøre og undersøge noget på legende måder. Heri ligger en åbenhed for, hvor det kan føre hen, og at legen med materialer og teknikker ikke har et fastlagt mål. Med dette afsæt indskrives de kunstpædagogiske aktiviteter sig ligeledes ind i 'den præstationsfrigørende pædagogik', som understøtter trivsel for børn i SFO'en (Ringskou m.fl., 2024).

De kunstpædagogiske aktiviteter handler i FRIMOD om at omskabe og nyfortolke rum i skolen, hvor SFO-tiden finder sted. Det gør, at rum og materialitet i højere grad får en plads i forståelsen af kunstpædagogik og trivsel. Her kan det være frugtbart at

supplere trivselsforståelsen med post-kvalitativt perspektiver. Med disse bliver trivsel, kunst- og fritidspædagogik til i og gennem intra-aktioner mellem humane og non-humane kræfter som fx. objekter, materialer, natur, dyr, steder, rum og miljøer (Barad, 2007; Pacini-Ketchabaw et al., 2017; Toft, 2021). Det vil sige, at både mennesker og materialer er aktive og deltagende, og hvor materialer og rum ikke er passive, men bliver betydende for det, der bliver til og udfolder sig. Det er dog også klart, at lokale og globale magtforhold præger disse tilblivelser (Melhuus & Nordtømme, 2020). Det vender rapporten tilbage til.

I FRIMOD handler processerne i SFO'en om at skabe miljøer og rum, hvor børn undersøger og afprøver verden i form af materialitet, sted og omgivelser. Dette betyder, at kunstpædagogikken, som den tager form med kunstnerduerne, skaber rum for og relationer mellem det legende, sanselige og kunstbaserede og for æstetiske erfaringer (Blomgren, 2023; Kusk, 2023).

EVALUERINGSDESIGN

At evaluere betyder at vurdere nogets værdi eller kvalitet, gennem og efter systematisk undersøgelse. I FRIMOD er evalueringens genstand og fokus de kunstpædagogiske praksisser med fokus på trivsel og det tværfaglige samarbejde, der skal muliggøre dette:

- Hvordan har kunstpædagogiske praksisser og nye fællesskaber med rum, materialer, objekter og mennesker betydning for børns trivsel og deltagelsesmuligheder?
- Hvad har værdi og betydning for udvikling af det tværfaglige samarbejde mellem pædagoger og kunstnere?

I rapporten Effekten af børn og unges møde med kunst – forslag til forskningsdesign (Ørskou, 2015) udarbejdet af et udvalg under Statens Kunstfond, er en af pointerne at inddrage æstetiske evalueringsmetoder. Det bidrager til ikke blot at vurdere et givent projekts succes, men fastholder ligeledes kvaliteten af de kunstneriske processer (jf. forordet af Gitte Ørskou). I artiklen Evaluering af kunstpædagogiske aktiviteter i klubber (Jensen, 2023) advares mod at benytte et for fast evalueringsdesign, da der er: "... risiko for at overse vigtige omstændigheder og resultater, når konteksterne ... er meget forskellige" (Jensen, 2023, s. 18).

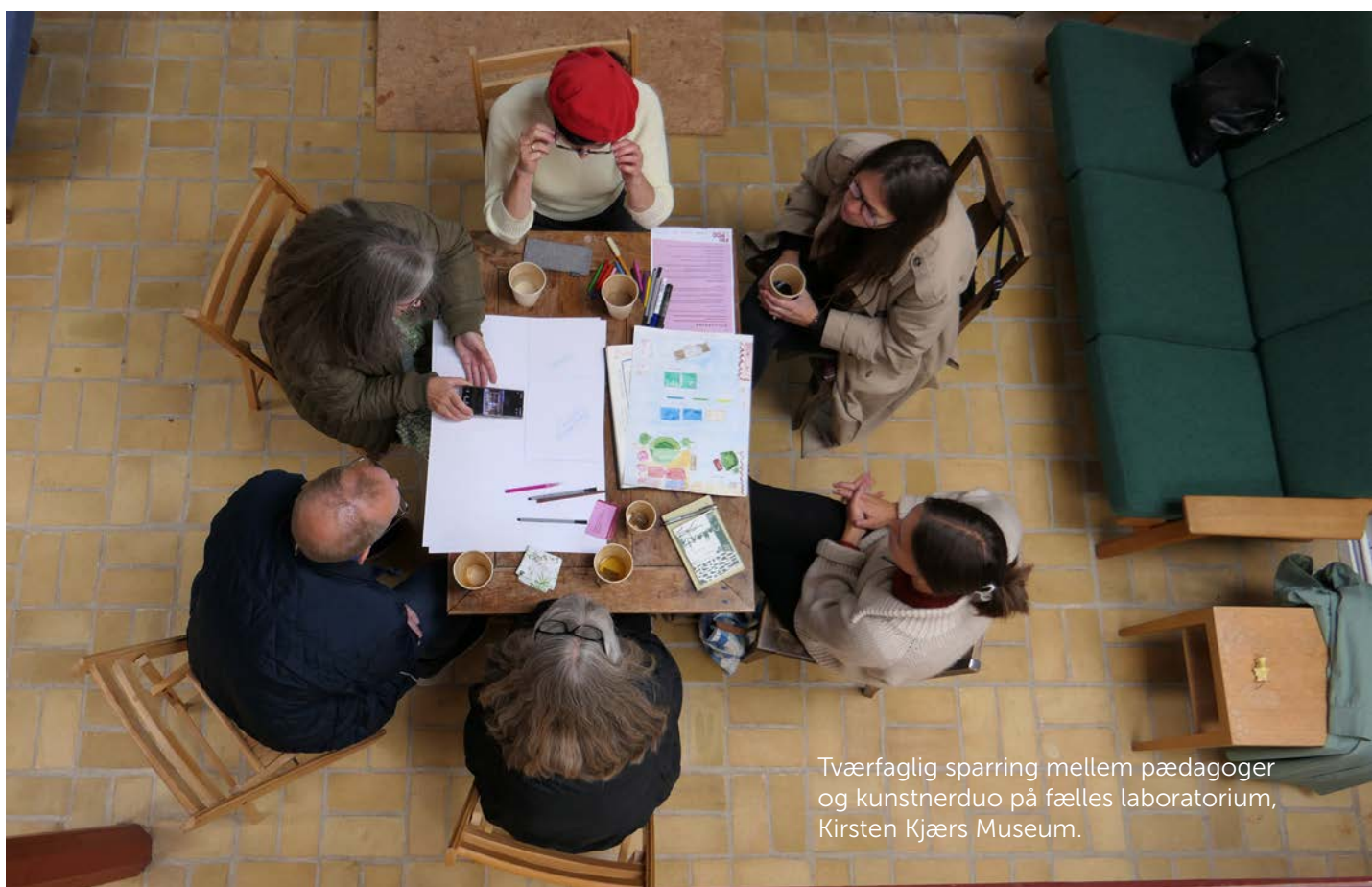
Det vil sige, at hvis evalueringsdesignet fastlægges langt fra den konkrete kontekst, er der fare for, at vigtig viden går tabt eller forbliver usynlig (Jensen, 2023). Med afsæt i dette, er sigtet med denne evaluering at tilgodese de mangfoldige SFO-kontekster og de meget forskellige kunstpædagogiske praksisser, der udspillede sig. Desuden er det evalueringens ambition at følge Statens

Kunsthøjens opfordring til at inddrage æstetiske evalueringsmetoder. Disse handler ikke om at synliggøre, hvad der virker, men at få fokus på værdier og betydning. Mødet mellem fritidspædagogikken og kunstpædagogikken skaber nye rum og muligheder for børns deltagelse og trivsel, og værdierne i dette kan, som alt andet æstetisk, være vanskeligt kun at synliggøre gennem verbal-sproglige og tekstlige dimensioner (Blomgren, 2018, 2022; Theron m.fl. 2011). Derfor inddrager evalueringen det visuelle i form af fotos (med mobiltelefonens kamera) med henblik på at fastholde værdier og synliggøre kvaliteten af de processer, der fandt sted. Således fik pædagogerne til opgave at fotografere processen og efterfølgende (til slutevalueringen) udvælge tre fotos med betydning og værdi i forhold til opridsede parametre. Denne opgave kan karakteriseres som en form for fotodokumentation (Rose, 2016), men hvor det at skabe og udvælge fotos er en sensitiv, intra-aktiv og tilblivende handling (Waterhouse, 2023).

Det betyder, at fotoet ikke allerede eksisterer derude og blot skal samles op, men at det bliver til i mødet med pædagogens blik og sensitivitet for det, der udspiller sig. På den baggrund er fotoet et visuelt udtryk for, hvad pædagogen finder værdifuldt og 'gløder' både, når hun trykker på 'knappen' og i den efterfølgende udvælgelse (Falkenberg, 2022).

Evalueringsopgaven, som pædagogerne havde ansvar for, har følgende ordlyd:

1. Udvalg tre fotos med situationer, der har betydning og værdi i forhold til:
 - Børns trivsel og deltagelse i de kunstpædagogiske praksisser og nye fællesskaber
 - Rummet, materialer og miljø
 - Det tværfaglige samarbejde
2. Formulér korte skriftlige fortællinger/udsagn og refleksioner, der understøtter hvert enkelt foto.

Tværfaglig sparring mellem pædagoger og kunstnerduo på fælles laboratorium, Kirsten Kjærs Museum.

EMPIRISK MATERIALE OG ANALYSESTRATEGI

Evalueringsens empiriske materiale består samlet set af:

- Fotos med tilhørende korte skriftlige udsagn skabt af pædagoger i de seks SFO'er.
- Ved evaluators besøg i to SFO'er (en fra hver region): Uformelle samtaler med børn og voksne, deltagelse i evalueringsrefleksions-seancer, korte feltnoter, fotos som visuelle feltnoter og deltagelse i processer (i det omfang det var muligt).
- Interviews med to kunstnerduoer og tre pædagoger knyttet til de to udvalgte SFO'er (nævnt ovenfor). Optaget på lydfiler og lyttet igennem flere gange.
- Skriftlige referater fra afsluttende refleksioner udført med SFO'erne af enten projektleder eller projektkoordinator. Nogle af disse er optaget på lydfiler og herefter transskriberet.

Processen med at skabe empirien og analysere denne bygger grundlæggende på en forståelse af, at empiri bliver til og ikke samles op som en substans eller enhed, der allerede lægger derude (St. Pierre, 2013).

Det betyder, at evaluatoren ikke er neutral, men involveret i hvad der trækkes frem og undersøges nærmere (Millei & Ratio, 2017). Disse 'udtræk' korresponderer dog med evalueringens mål og fokus og er efterfølgende reflekteret med projektejer og koordinatore. Der er ligeledes tale om en "samlæsning" eller tværgående analyse af det samlede empiriske materiale, men hvor der er øje for at få det komplekse, situative og sammenfildrede med (Myhre, 2023).

Denne læsning og analyse udmønter sig i tre dele, som kan genkendes i formuleringerne, som dannede afsæt og retning for pædagogernes del af evalueringsarbejdet. De tre dele er: Børns trivsel og deltagelse i de kunstpædagogiske praksisser og nye fællesskaber, Rum, materialer og miljø og De forskellige fagligheder og det tværfaglige samarbejde. Delene er ikke hermetisk adskilte, men overlapper hinanden. Alle tre dele starter med eksempler på pædagogernes udvalgte fotos og tilhørende tekst. De tekstlige udsagn supplerer fotoets visuelle udsagn. I nogle af analysedelene inddrages desuden evaluators fotografiske feltnoter (Rasmussen, 2013), hvor det giver mening og som en måde at understrege værdifulde perspektiver og øjeblikke.

FOTO 1: Nye fællesskaber på skolen (se næste side)

FØRSTE DELANALYSE: BØRNS TRIVSEL OG DELTAGELSE I DE KUNSTPÆDAGOGISKE PRAKSISSE OG NYE FÆLLESSKABER

Gældende for pædagogernes udvalgte fotos knyttet til børns trivsel og deltagelse i de kunstpædagogiske praksisser og nye fællesskaber er, at de kommer forholdsvis tæt på deltagerne og materialerne. Herved inviteres beskueren ind i de kunstpædagogiske praksisser og tæt på farver, former og materialer. Ligeledes møder beskueren børns og voksnes ansigtsudtryk, som viser fordybelse, koncentration og glæde. Hele eller dele af kroppe i billedet viser sig at være i gang med enten at stå eller sidde og gøre noget med materialer og hinanden. Herunder (foto 1)

ses børns kroppe rundt om et bord, rettet mod skyggeteaterets scener og figurer, og hvor et kraftigt område med lys cirka midt på bordet lyser de tre af børnenes ansigter og kroppe op. Drengen bagerst og pigen ved siden af, rækker armene hen over bordet for at styre figurerne på skyggeteatrets scener (i papkasserne). Deres hænder forsvinder nærmest i det kraftige lys. Pigen, placeret på den anden side af bordet, indtager positionen som publikum. Hun har ansigtet vendt mod scenen og ser til, mens figurerne optræder, og historien ruller med lyd og verbale udtryk.

NYE FÆLLESSKABER PÅ SCENEN

Vi oplevede, at børnene blev optaget af projektet og deltog aktivt i opbygningen af teaterstykkerne samt lyd og lys. Vi så, at de hurtigt opbyggede et fællesskab med vores to kunstnere, men også indgik i nye relationer og fællesskaber med hinanden. De var optaget af at lykkes med et fælles projekt.

Børnene opdagede tydeligvis, at de kunne mere og andet end de selv troede, både som enkeltindivider og i fællesskabet.

De blev præsenteret for nye muligheder med lys og lyd, som skabte en særlig atmosfære i rummet, hvilket tiltalte børn, der normalt ikke deltager i kreative projekter. (Pædagog, Lemvig)

Næste udvalgte foto (foto 2) giver et tydeligt indblik i en kreativ værkstedsproces med maling og pensler. De enkelte små værker bidrager til det samlede store værk i form af indretning af rum ud fra temaet Underlandsdrømmevand. Ved bordet i hjørnet af rummet sidder

kunstneren sammen med to piger, og som beskuer fornemmer man roen, og at en dialog er i gang mellem dem. Vi kan se, at kunstneren kigger op og vender ansigtet mod især den ene pige, og dermed signalerer åbenhed og nærvær.

*Vores to gæster var supergode til at skabe tillidsfulde relationer til både børn og voksne. Børnenes ideer blev taget med i processen, og det var tydeligt til ferniseringen, at de der havde været aktive og deltaget i projektet, var stolte og kunne kende det, de hver især havde bidraget med. Der blev malet på lampeskærme (vandmænd) og lyskæder i blå/grå/grønne farver.
(Pædagog, Læsø)*

Foto 2

I de to følgende fotos (foto 3 og 4) står børnene op, og vi er inde i de rum, som skal forvandles enten med tekstil (foto 3) eller med maling direkte på væggen (foto 4). På foto 3 fylder børnenes fokuserede arbejde

med at ophænge tekstile rum i det store fællesrum. Det let transperante tekstil folder og skaber nye lag og former i ophængningsprocessen, og som beskuer fornemmer man tydeligt tekstilets karakter og stoflighed.

Foto 3

Her er børnene i gang med at lave en hule. De er meget optaget af processen, samarbejder på tværs af klasser og danner et nyt fællesskab i arbejdet med FRIMOD. De har et fælles tredje og det er at få lavet en hule, til leg og fordybelse. (Pædagog, Brønderslev).

Hvor kunstnerne i ovenstående foto (foto 3) er placeret i billedets højre side og let tilbagetrukket (dog i fuld sving med ophængningen), forholder det sig anderledes på det næste foto (foto 4). Her er kunstneren placeret i centrum af billedet sammen med to børn, der er i gang med at male direkte på væggen. De udgør kompositorisk en treenighed, som alle har noget

for med hinanden. Alle tre har ansigterne vendt mod væggen, hvor vægmaleriet er ved at tage form. De blå og røde farver på vægmaleriet og børnenes malerforklæder med lange ærmer udgør stærke farver i et ellers helt råhvidt og 'neutralt' rum og understreger farvernes kraft, der forvandler rummet.

Foto 4

Børnene bruger deres sanser og fantasi

Børnenes fantasi kom til udtryk ved at skabe deres egen fantasi planeter, hvor de skulle male indenfor en stor cirkel. Alt var tilladt og der var ikke nogen forkert måde at udtrykke sig kreativt på. Kunstnerne var gode til at støtte børnene i processen. Det var for nogle børn grænseoverskridende og skulle male på væggen, fordi det ellers er en forbudt zone. Der er en værdi og ejerskab i at børnene selv har malet udsmykningen i rummet. (Pædagog, Fjerrikslev).

At den kunstpædagogiske praksis med at male på væggen har værdi, kan skyldes, at den aktiverer fantasi og er grænseoverskridende. Herudover har det værdi for børnene (ifølge pædagogerne), at de selv udsmykker rummet, da det skaber ejerskab. Dette viser sig også i de andre analyser.

GRADER AF FRIVILLIGHED?

SFO'erne organiserede børnenes deltagelsesmuligheder i de kunstpædagogiske praksisser på to forskellige måder. Enten udvalgte pædagogerne børnene (fx på baggrund af en 'ansøgning' eller tilkendegivelse fra børnene) eller de kunne frit komme og gå og deltage i det omfang, de havde lyst til. Den sidste måde, knytter an til den oprindelige frie fritter-form, som tilgodeser børns frie valg og det at vælge 'på dagen', hvad de har lyst til. Når der er stor frihed for børnene i forhold til at deltage, viser det sig for flere kunstnere at være en udfordring. En kunstner formulerer det således:

"Jeg blev udfordret, fordi de (børnene) skal vælge at være med og ikke bliver tvunget. Det var en spændende proces, men de løse rammer var en udfordring"
(kunstner/evaluering, Herning).

Også pædagoger fandt det ind imellem svært med al den frihed, men nogle kunstnere hyldede dog netop dette, da det var "meget federe end at være i skole, hvor det er tvang" (kunstner/evaluering, Lemvig). I en SFO omfavnede man det med friheden fra start af:

"... meget hurtigt fandt vi ud af, at det skulle være værkstedsbaseret, og at det skulle være opgaver, som ikke var for store og vanskelige, som man kunne tappe ind og ud af. Og så måtte vi se, hvordan det udviklede sig"
(kunstner/evaluering, Læsø).

I Holstebro, hvor børnene frit kunne deltage, observerer en af kunstnerne, at de børn, der vælger at deltage mere kontinuerligt, udvikler større fortrolighed med materialerne og dermed tør at gå nye veje og eksperimentere: "Gengangerne blev mere og mere eksperimenterende for hver gang" (kunstner/evaluering, Holstebro). Fra samme SFO fremhæver to pædagoger i et

interview, at netop det fritter-agtige med at børnene selv vælger at komme – spontant og uden tilmelding – er en værdi, da:

"Frivillighed har en kæmpe betydning i dag. For efter skolereformen har vi kunne se, at det med at have en masse ting planlagt, som de (børnene) skulle om eftermiddagen – jamen, det kunne de simpelthen ikke. ... så det at de selv vælger det til – at de har medbestemmelse, det betyder noget for det engagement, de ligger i det"
(pædagog/interview, Holstebro).

Her kobler pædagogen frihed med muligheden for medbestemmelse, og at det bidrager til et øget engagement. Dette understøttes af kunstneren samme sted, der i et interview direkte kobler trivsel med det utvungne og frivillige.

I en SFO, hvor børn havde 'ansøgt' om at deltage og på den baggrund valgt ud, følte børnene et særligt ansvar for at møde op hver gang. Pædagogen fortæller her, at når børnene deltager hele processen ud, så forpligter de sig på hinanden og får dermed øje på hinanden:

"De deltagende børn dannede deres egen FRIMOD-klub efterfølgende – ligesom om, at de fik øje på, hvad hinanden kan"
(pædagog/interview, Holstebro).

Der blev skabt fællesskaber og relationer på tværs af klasserne, som pædagogen yderligere fremhæver som en værdi i projektet. Disse forskellige skitserede strategier skaber forskellige vilkår for deltagelse og kendskab til børnene. Det præger processen på forskellige måder, alt efter om den samme gruppe børn deltager kontinuerligt gennem processen, end hvis forskellige børn og antal møder op på dagen.

EJERSKAB GENNEM INDDRAGELSE OG MEDBESTEMMELSE

Visuel feltnote: Thailandsk mad sælges og serveres her af to drenge.

De kunstpædagogiske praksisser sætter spor både i og af børnene. Det viser sig både i pædagogernes udvalgte fotos, men også i skriftlige evalueringer og interviews og i evaluators besøg i to af SFO'erne.

Når børnene sætter spor i rummet, knytter det sig til, at deres værker hænges op og/eller bliver synlige i rummet. Både pædagoger og kunstnere udtrykker enighed om, at det har værdi at fremvise og synliggøre børns værker, "fordi det skaber stolthed over, at det har jeg lavet!", som en pædagog formulerer det (fra feltnoter).

Børns spor er desuden udtryk for, at deres "idéer blev taget med i processen" (udtalelse fra kunstner/feltnote).

I SFO'en i Brønderslev udviklede processen med at skabe de tekstile rum sig til værkstedsagtige rum, hvor børnene kunne tegne, male, klippe mv. Her opstod børnenes idé om at lave en thai restaurant ud af kasser. Fotoet herover er fra den afsluttende ferniseringsdag i projektet, hvor evaluator deltog og købte thairetter af de stolte indehavere.

Arbejdet med og fællesskabet omkring at konstruere thai restauranten skabte lege med materialer, men også restaurantleg, hvor mange kunne deltage. Det skabte fællesskaber både i processen, men også på bagkant:

"Nu står den klar til fri leg, og hvor mange børn deltager. Den er ikke blot en thai-lege-biks, men nu en fri-lege-biks, hvor børn, der ikke deltog i FRIMOD, nu leger sammen med de børn, der deltog"

(pædagog/interview, Brønderslev).

Da ferniseringsdagen var slut, skulle de tekstile rum pakkes ned, mens thai biksen på børnenes initiativ nænsomt blev stillet til side bagerst i fællesrummet. En dreng fik blandt andet hjælp af sin far til dette. Eksemplet her er blot et af mange i de kunstpædagogiske praksisser, hvor inddragelsen af børns idéer og medbestemmelse viste sig som en omsorg for det skabte og den leg, der blev til og selve det, at legerelationerne blev udvidet.

AT LEGE SAMMEN

De nye rum, uanset om de er midlertidige eller blivende, bliver af næsten alle pædagoger og alle kunstnere betragtet som værdifulde i forhold til at være katalysator for nye lege og etablering af nye legefællesskaber. Børnene finder hinanden og får øje på hinanden i de kunstpædagogiske praksisser, hvor de danner nye relationer og fællesskaber på tværs af klasserne. Hermed danner børnene nye legegrupper, som flere pædagoger udtrykte det, mens en anden pædagog fremhævede kunstnernes andel i dette:

"Kunstnerne præsenterede skyggeteatret på en spændende måde, som gjorde, at børnene var mere interesserede i aktiviteten, end de var i, at de børn, de plejede at lege med, var der. Derfor kom de til at lege med nye børn" (pædagog/evaluering, Lemvig).

"Jeg overhørte en leg, hvor to piger legede med de der telefoner, og hvor den ene foreslog, om de ikke skulle lege, at de arbejder ved børnetelefonen – og hvor det

var børnetelefonen for voksne, og hvor man kunne ringe og få det rart. Og så legede de det, og det var fuldstændig vidunderligt – og der var meget omsorg"
(kunstner/evaluering, Holstebro).

Her var telefonerne nogle gamle sorte fastnetmodeller med drejeskiver fundet på en genbrugsstation. De udgjorde sammen med gamle skrivemaskiner, borde og stole et 'kommunikationsrum' i det store fællesrum. Her satte tingene og rummet med deres materialitet og funktioner gang i børnenes fantasi og lege. Tilsvarende gjorde skyggeteatret, som blev en vigtig 'sag', som børnene kunne mødes om og fordybe sig i sammen. At mødet mellem børn og materialer danner grobund for nye legefællesskaber og sætter spor i rummet, fremstår her som en central pointe, hvilket uddybes i det følgende afsnit.

ANDEN DELANALYSE: RUM, MATERIALER OG MILJØ

Den anden delanalyse retter opmærksomheden mod betydningen af rum, materialer og miljø som væsentlige dimensioner i de kunstpædagogiske praksisser og i forhold til børns trivsel. Selvom fotos er særligt velegnede til at vise kropslige og materielle manifestationer i sociale praksisser (Rose, 2016, s. 328), skal de knyttes til de skriftlige udsagn, som understreger eksemplerne med, hvordan mødet mellem børn, rum, materialer og miljø får værdi for børnene, ifølge pædagogerne.

I Herning satte kunstnerne et miljøskifte i stand ved at arrangere et besøg til

Egeskov Tæpper. På nedenstående foto (foto 5) inviteres beskueren med ind i en produktionshal med stålrør i loftet og ovenlysvinduer. Det, der træder tydeligt frem i fotoet, er børnenes stående kroppe iført store gule voksenveste, og at børnenes opmærksomhed er rettet mod en stor rund kugle hængt op i loftet med en stålwire. Voksenvestene og omgivelserne indikerer, at børnene er ude i et voksenmiljø, som er designet til voksne og produktion. Børnene er på udebane, men får materiale med hjem (foto 6), som efterfølgende integreres i de kunstpædagogiske praksisser med teater.

Foto 5 + 6

Kunstnerteamet havde besluttet at besøge Egeskov tæpper i Herning for at få et indblik i, hvordan en produktionsvirksomhed fremstiller produkter til salg. Ved ankomsten fik vi en rundvisning i produktionen, hvor vi kunne se de forskellige trin i tæppefremstillingen – fra råmaterialer til det færdige produkt. Særligt spændende var det at lære, hvordan genanvendt plast omdannes til nye tæpper, hvilket gav børnene en konkret forståelse af, hvordan affald kan få nyt liv. Som en del af besøget fik vi også forskellige materialer med tilbage, som vi efterfølgende integrerede i vores projekt.

Turen til Egeskov Tæpper har været med til at styrke børnenes forståelse for bæredygtighed og cirkulær økonomi på en håndgribelig og lærerig måde. Besøget var spændende og lærerigt, og børnene syntes, det var en sjov oplevelse. (Pædagog, Herning)

De følgende to fotos med tilhørende tekster knytter an til børnenes kendte SFO-miljøer og rum, som dog er under forvandling til henholdsvis Planeten Stakiput (foto 7) og Underlandsdrømmevand (foto 8). Planeten Stakiput bebos af Nollerne, som er lange væsener skabt af blødt stof. En dreng bebos selv eller overmandes af mange Nollere, der dækker næsten hele hans krop til. I kanten af det runde, bløde og tykke blå gulvtæppe

ses et par børnefødder med grønne strømper på. Et andet barn følger altså med på sidelinjen og iagttager drengens tætte omfavelse af og fysiske kontakt med Nollerne. Det viser en stund med kropslig hengivenhed til materialerne og måske ro og varme i det rum-i-rum, som det runde tæppe skaber.

Foto 7

Rummet appellerer til fantasi, sansning og kreativitet. Vi ser en dreng, der nyder de varme og bløde materialer. Nollerne som ses, mærkes forskellige. (Pædagog, Fjerritslev).

Foto 8

Vi havde fokus på at genbruge og upcycle, så vi genbrugte blå og grønne håndklæder til at sy pudebetræk af, sammen med flotte stoffer i blå/grønne/turkis/lilla farver, som vores to gæster havde med. (Pædagog, Læsø).

På foto 8 bliver vi som betragtere inviteret ind i et sy-maskine-værkstedrum, hvor børn og voksne er sammen om at sy i stof og håndklæder. Det skal blive til pudebetræk. Pædagogen til venstre i billedet har en stor blå pude under den

ene arm, mens hun justerer maskinen. Den anden pædagog (til højre yderst foran i billedet) rækker den ene hånd frem for at hjælpe til ved den anden symaskine. Situationen illustrerer pædagogerne som aktive hjælpere og deltagere i projektet.

AT FORANDRE RUM

I FRIMOD udvælger kunstnere i samarbejde med pædagoger materialer og 'sætter rummet' med den intention, at både materialer og børn sætter spor. Materialet gennem dets kraft og børnene gennem deltagelse. I interviewene spørges til, hvad der opfattes som med- og modspillere i denne proces. Her nævner flere, at både kunstnerne og materialer er medspillere. I en SFO fremhæver både pædagogen og begge kunstnere, at det eksisterende rum, som skal arbejdes i og forvandles, er modspiller. Når rummet her karakteriseres som modspiller, knytter det primært an til faktorer såsom rummets kvalitet, størrelse, funktion og beliggenhed.

Der er her tale om et stort fælles samlingsrum, hvor alle klasseværelsernes indgange/døre vender ud mod, og dermed får en funktion som gennemgangsrum med krav til opbevaring af jakker, tasker og sko. Fællesrummet bliver en slags udvidet garderobe, og hvor et bordtennisbord er placeret i midten. Som pædagogen udtrykker det:

"Det er ikke så indbydende til leg og fantasi." (pædagog/interview, Brønderslev)

I forhold til det arkitektoniske er kunstnerne optaget af rummets hårdhed

og kanter (beton, mursten), der viser sig i materialevalget af vægge og opbygning af rummet:

"At forvandle de hårde institutionsrum til mindre rum; det kæmpede vi med. Vi har arbejdet med at befolke rummene." (kunstner/interview, Brønderslev).

I arbejdet med at flytte garderober, bordtennisbord og få hængt tekstiler ned fra loftet krævede det et opgør med en kultur i form af vaner og institutionslogikker, hvor der skulle tages hensyn til rengøring og nogle lærere. Ligeledes måtte pedellerne inddrages for at tilgodese brandregler mv. Dette krævede en del forarbejde af pædagogen, og hvor ledelsen ikke helt var medspiller. Når eksemplet er interessant, skyldes det, at det giver udtryk for lokale logikker og magtforhold, som præger tilblivelserne af rum og mulighederne for børns trivsel (Gulløv, 2017; Gulløv & Højlund, 2005; Melhuus & Nordtømme, 2020). Det lykkedes – på trods – at forvandle rummet:

"Da tekstil og farver kom op, så dannede der sig nogle historier, der kunne inspirere til leg og samtaler." (pædagog/interview, Brønderslev).

Fotoet herunder (foto 9) er udvalgt af pædagogen med henblik på at vise, at det tekstile rum skaber, hvad hun kalder et 'fordybelsesrum', og at det har værdi i det ellers ret kaotiske rum.

Foto 9

Billedet her giver et godt indblik i størrelsen af rummet, det rod/kaos der hersker i centerrummet generelt, men at den hule, som der er skabt i midten, skaber et fordybelsesrum, hvor gruppen er fokuseret og optaget af FRIMOD og processen, som de er i gang med. (Pædagog, Brønderslev).

Med afsæt i ovenstående kan der retorisk spørges til, hvis rum det er? Er det pædagogernes, lærernes eller ledelsens? Eller børnenes? Kunstnerens og pædagogens holdning i Brønderslev står uafhængigt af hinanden tydeligt frem:

"Det er deres (børnenes) rum" (kunstner/interview), og "Det er jo deres (børnenes) rum også" (pædagog/interview).

I et interview foretaget i en anden SFO, som arbejdede med at skabe et blivende rum, udtaler begge kunstnere, at det var "godt at arbejde med konkrete rum" (kunstnere/interviews, Holstebro), da det gav dem en retning og nogle konkrete idéer, som de kunne fremlægge for pædagogerne og sparre med dem om. I dette samarbejde var det ikke rummet eller ledelsen, der udøvede modstand, men at det var et omfangsrigt projekt, der stillede krav til pædagogernes tid og energi. Ligeledes udtrykte pædagogerne ønske om, at der i fremtidige projekter skulle være klarhed over den økonomiske ramme, og at flere kolleger og pedeller skulle inddrages. Men også her blev der udtrykt formuleringer om, at det har været for børn at mærke og kunne sige:

"Det er vores rum det her. Det er vores rum og lokaler"
(pædagog/interview, Holstebro).

Dette stiller krav til pædagoger og kunstnere om at skabe medejerskab og medinddragelse og lytte til børnene (jf. afsnittet med første delanalyse).

En kunstner fortæller om en nysgerrig dreng, som hun netop ville inddrage og lytte til:

"Han ville vide noget om materialer. Hvad vi brugte materialer til, når vi lavede kunst. Jeg viste ham et billede, hvor jeg havde pakket et hus ind i en sløjfe, og han spurgte: 'Jamen, er det silke? Er det ikke dyrt? Hvad har du så brugt i stedet for?'. Altså, han var meget nysgerrig på det"
(kunstner/evaluering, Læsø).

At forvandle rum kan også ske gennem collager. I Holstebro bliver collagerne skabt af børnene i værkstedsrummet og hænges op og integreres som en del af de nye rum i det store fællesrum. Den kunstpædagogiske praksis bliver både proces- og produktorienteret, da der er tale om at skabe og designe et blivende rum. For at det bliver en realitet, kræver det flere greb og delprocesser i processen: 1) At børnene introduceres og inspireres til at komponere egne collager, 2) at udvælge collager, og 3) at collagerne printes ud i stort format på papir med klistermærke-effekt, og 4) at kunstnerne opsætter dem de steder, hvor de bidrager til rummets helhed og til at igangsætte fantasi og nye lege eller samværsformer. Kunstnerne har været styrende i denne proces, men i tæt samarbejde med pædagoger og børn. Pædagogerne har tilmed malet vægge, flader og i det hele taget muliggjort, at collagerne kunne hænges op, og at rummene i det samlede fællesrum blev en realitet.

De følgende siders fotografiske feltnoter skaber blikke ind i de skitserede dele.

Visuel feltnote: Delproces 1/Børnene klipper og sammensætter egne collager

Visuel feltnote: Delproces 2-3/De udvalgte collager udprintes i stort format og klippes ud

Visuel feltnote: Delproces 4/Ophængning og integrering af collager i fællesrummets nye rum.

Når det er centralt at beskrive delprocesserne i den samlede proces frem mod produktet (at skabe blivende rum i fællesrummet) er det for at understrege, at de voksne har overblikket. Det er de voksne, der igangsætter muligheder for hands-on-processer, der både retter sig mod det endelige slutprodukt, men samtidig gør det på en legende

måde, hvor børnenes indspark og idéer inddrages. Det følgende foto har pædagogerne udvalgt til slutevalueringen, og hvor de i den medfølgende tekst netop påpeger, at nye materialer, maling og børnenes collager skaber nye og anderledes muligheder og blikke på det samlede fællesrum:

Foto 10

Som evaluator, vil jeg fremhæve den værdi, at collagerne ikke fremstår kønnede – dvs. ikke viser spor af, om de er lavet af drenge eller piger. De signalerer altså ikke pige- eller drengecollager, men mystiske, sælsomme og fabulerende collager, som alle børn og voksne kan på opdagelse i.

Børnene har gennem processen lagt mærke til de fysiske ændringer i rummet, maling på væggene, det nye rum, gardiner. Børnene har været positive og har udtrykt forventningsglæde over rummets nye udseende og muligheder. (Pædagog, Holstebro).

FÆLLESSKABER MED MATERIALER, RUM OG KROP SOM OMDREJNINGSPUNKT

Rum i rum skaber en form for afskærmning, som danner nye rum for fællesskaber mellem børnene:

"Det skaber trivsel, for der er mange børn og meget larm – og i de små rum og bag afskærmningen kan de være sig selv" (pædagog/interview, Holstebro).

At bløde materialer har værdi og betydning for børnene, fremhævede pædagogen som bekendt i udvælgelse af fotoet med Nollerne, der lå oven på drengen (foto 7).

Lignende udsagn og fotos fra andre SFO'er bekræfter dette, og det tyder på en central og vigtig pointe – at rum-i-rum skaber trivsel. I de tekstile rum-i-rum

i Brønderslev udtalte en pædagog det således:

"Rigtig mange børn, der skulle forbi, gik ind i stoffet og skulle lige mærke det, og de gik under det og stod sådan og nulrede det mellem hænderne. Der var de i kontakt med materialet" (pædagog/interview, Brønderslev).

Kunstnerne, der var gæster i den samme SFO, fremhæver vigtigheden af, at børns kroppe blev omsluttet og berørt af de tekstile materialer. På sidste dag i projektet fik de skabt en 'rede' af plastikagtigt transparent materiale, som ses på fotoet herunder:

Visuel feltnote: Børn i 'den ophængte 'rede' skabt ud af blødt plastik-tekstilagtigt-materiale

I et efterfølgende interview sætter den ene kunstner følgende ord på værdien af at skabe bløde rum-i-rum:

"Børnene bliver omgivet af det, og det er så blødt ... at ens krop er puttet lidt ind i et mindre rum, ja, det gælder hele rummet, at børnene ikke efterlades alene i det store rum. Det er enormt ubehageligt at se på, faktisk – at de selv skulle finde vej i de hårde materialer. Der var ingenting, der hjalp dem. Og der tror jeg, at både de bløde og de farvede ting relaterede sig til deres kroppe og hjalp dem (børnene) med at finde vej"

(kunstner/interview, Brønderslev).

Den anden del af kunstnerduoen fortæller i samme interview, at materialet tape blev afgørende for at en lidt stille dreng, der ofte foretrak sit eget selskab, blev en deltager i det kunstpædagogiske fællesskab. Det skete ved, at han blev særlig optaget af, hvad tapen kunne, og det blev derfor ham, der 'tegnede' gangstier på gulvet med tapen. Hermed fik han en rolle, som tilmed udviklede sig til, at han til ferniseringen blev primusmotor for en aktivitet med at føre ferniseringsgæsterne rundt i tape-landskabet.

Visuel feltnote: Børn i 'den ophængte 'rede' skabt ud af blødt plastik-tekstilagtigt-materiale

Ovenstående eksempel, men også eksemplet med collager og rum i Holstebro, viser det betydningsfulde i at gå op i skala – enten ved at lave rum, som børnene går ind i eller ved at opskalere børnenes små collager til store formater. At opskalere materialer og skabe rum-

i-rum bevirker, at børnene sanser og får kropslige relationer til materialer på andre måder end tidligere.

TREDJE DELANALYSE: DE FORSKELLIGE FAGLIGHEDER OG DET TVÆRFAGLIGE SAMARBEJDE

Denne tredje og sidste delanalyse omhandler mødet mellem de forskellige fagligheder og værdien af det tværfaglige samarbejde. Gældende for flere af pædagogerne er, at det var en sværere opgave at udvælge fotos, der illustrerer det tværfaglige samarbejde, end det var i forhold til de to øvrige kriterier. Det er ligeledes tankevækkende, hvor forskellige de valgte fotos illustrerer det tværfaglige samarbejde. Nogle viser situationer, hvor børn og kunstnere optræder sammen på gulvet i færd med materialer og gøren

(foto 11 og 12), mens andre illustrerer en mere kendt klassisk evalueringssituation, hvor kunstnere, pædagoger og ledelsespersoner sidder på stole ved et bord (og hvor børn ikke optræder i billedet).

Med dette afsæt overlades de tre følgende fotos og tilhørende tekster til at tale for sig selv uden yderligere uddybende kommentarer.

Kunstnere og pædagoger inspirerede hinanden under projektet. Det var givende for alle faggrupper at opleve hinandens fagligheder i spil i forhold til det samme projekt. Vi oplevede et rigtig godt samarbejde både før og efter projektet. Vi havde måske alle tænkt, at det ville ende med et produkt, men det blev tydeligt for os alle, at processen var det vigtigste. (Pædagog, Lemvig)

Foto 12

Dette billede var klart det sværeste at finde. Jeg synes vores samarbejde var supergodt, men i en presset hverdag, blev det meget kunstnerne, der kørte forløbet, og mig der fulgte med på sidelinjen og hjalp til, hvor det gav mening. Jeg blev enormt inspireret af deres tilgang, som ikke var nær så "kasse-tænkende" og "begrænset" som min. Der går meget struktur og praktik i den for mig, når hverdagen skal køre. (Pædagog, Brønderslev).

Foto 13

Vi har igennem hele processen holdt møder for at forventningsafstemme, planlægge, lave delmål, hvilket har gjort samarbejdet velfungerende og effektivt.

Vi oplever, at vi har været gode til at være lydhøre overfor hinanden i forhold til muligheder og begrænsninger i projektet. (Pædagog, Holstebro).

NÅR FAGLIGHEDER MØDES

I evalueringsreferater og interviews fremgår de faglige forskelligheder mellem kunstnere og pædagoger tydeligt, men gennemgående har mødet været en øjenåbnende og berigende oplevelse:

"Det var spændende at forene de to verdener mellem pædagogik og kunstnere. Det var lidt sjovt, hvor tydeligt man kunne se og mærke, hvem der var pædagog, og hvem der var kunstner"
(pædagog/evaluering, Lemvig).

"Jeres (kunstnernes) kreativitet er båret herind til os. Vi har fået lov at lære noget af jeres kreativitet også. På den måde, at noget er anderledes, end det man kan se i vores verden."
(pædagog/evaluering, Fjerritslev).

Forskellige fagligheder mellem kunstnerne, der skal arbejde sammen som en duo, kræver også opmærksomhed og åbenhed:

"Som kunstnerduo skal man også tale sig ind på hinanden" (kunstner/evaluering, Lemvig).

"Vi har været et godt match, og det har været en gave at være to"
(kunstner/interview, Holstebro).

Kunstnerne er optaget af kunstneriske kvaliteter og benytter ord og vendinger knyttet til kunst og æstetik som fx kuratere materialeudvalg, fabulere, narrativer, linjer, landskaber, skala, farver, tekstur og stoflighed. Pædagogerne er, ikke overraskende, optaget af ord og termer funderet i pædagogikken og den pædagogiske hverdag som fx tryghed, ro, kolleger, medbestemmelse, mening og tid. Trods forskellige faglige afsæt og vokabular bruger både kunstnere og pædagoger ordet fantasi og leg, ligesom de alle udviser

en interesse og opmærksomhed mod fællesskaber og børnene. De forskellige fagligheder og fælles interesse i børn knytter sig desuden til det tværfaglige samarbejde, hvor både pædagoger og kunstnere lærer noget:

"Vi er måske lidt fastlåste i vores tilgang ... de (kunstnerne) har hjulpet os til at se nogle muligheder, og på den anden side har de også været lydhøre i forhold til, at det skal fungere i hverdagen. ... Det store rum, vi har udviklet – det er blevet så fedt. Det at vi har fået input fra kunstnerne"
(pædagog/interview, Holstebro).

"Vi har altså også lært noget. Det er så fedt, jeg elsker at have ideer om altmuligt, og så kommer man ud, og så bliver de bare sprunget i luften. Eller whatever. Så skal nå at tænke noget nyt. Det er så nice ... og man skal egentlig bare have nogle ret klare rammer, men stadig skabe et rum"
(kunstner/evaluering, Fjerritslev).

Ovenstående citater illustrerer gode samarbejder, der har været præget af gensidig respekt og åbenhed for hinandens viden og ønsker. At dette ikke altid har været tilfældet, træder frem særligt i én af SFO'erne. Her følte kunstnerne sig ikke velkomne og oplevede, at hverken børn, ledelse eller det øvrige personale var informerede om og klar til dem og projektet:

"Man følte sig i vejen, og pædagogerne virkede irriterede over, at vi brugte lokalerne"
(kunstner/evaluering, Herning).

Til gengæld fremhæver kunstnerne, at samarbejdet med børnene var en stor succes.

At et godt samarbejde kommer i stand kræver lydhørhed og indsats fra alle parter, og at især ledelsen er involveret og tydelig og følger processen aktivt. Det kræver desuden en opmærksomhed på, at kunstnerne kommer som gæster i SFO'en, og at personalet kan åbne sig for det nye, der sker:

"I ledelsesperspektiv, det som jeg tager med mig, det er det tværfaglige samarbejde. Det er den betydning, det har haft, som jeg kan høre på medarbejderne – at de har skiftet fokus på forskellige ting. ... Når vi har haft besøg af jer, har I jo bare haft fokus på processen, og det der skal skabes. ... I har jo mødt dem (børnene) på en helt anden måde, og det har jo vist, at

der faktisk er kommet nogle kompetencer i spil hos nogle børn, vi ikke havde set komme. ... Det har også tvunget os ind i en proces, hvor vi har været nødt til at tænke pædagogik anderledes. Og dét har også været godt"
(leder/evaluering, Fjerritslev).

Citatet herover fremhæver, at mødet med kunstnerne og pædagogernes deltagelse i de kunstpædagogiske praksisser sætter nye tankeprocesser i gang i pædagogerne. Dette skubber til pædagogikken og pædagogernes syn på børnene.

Visuel feltnote: Et finurligt collagedyr med mange forskellige ben.

CENTRALE FUND OG POINTER

De centrale fund og pointer, som gennemlæsninger og analyser af det empiriske materiale viser i denne evalueringsrapport, knytter sig grundlæggende til, at trivsel bliver til i mødet med rum, materialer og mennesker. Det viser sig ved, at de kunstpædagogiske praksisser sætter spor både i og mellem børnene og af børnene.

Når det sætter spor i børnene, viser det sig som det at fordybe sig gennem hænderne og kroppen og at mærke og røre nye og anderledes materialer. Mødet med farver, former og materialer sætter børnenes fantasi i sving og skaber glæde og foretagsomhed. Også for de børn, der ellers ville trække sig. Evalueringen peger her på vigtigheden og værdien af bløde materialer i hårde rum, da de omslutter børnene og skaber varme og omsorg. I det hele taget påvirker materialerne børnene til at bevæge sig på nye måder i rummet. Endnu et fund er, at friheden til at kunne vælge de kunstpædagogiske praksisser til har stor værdi, da det skærper børnenes engagement. Omvendt viser evalueringen også, at der var stort engagement og deltagelse de steder, hvor børnene blev valgt ud.

Når det sætter spor mellem børnene, handler det om, at de nye rum, uanset om de er midlertidige eller blivende, er værdifulde i forhold til at være katalysator for nye lege og etablering af nye legefællesskaber. Der skabes nye legerelationer på tværs af klasser og mere etablerede legegrupper blødes op og giver plads til andre. De kunstpædagogiske praksisser har skabt nye samværsformer, hvorigennem børnene får øje for hinanden

på nye måder. Der skabes også nye relationer mellem børn og voksne, hvor de sammen bevæger sig ind i nye processer med at skabe rum. Det bliver her værdifuldt, at pædagogerne udvikler nye blikke på børnene og sig selv og den pædagogik, de bedriver.

Når det sætter spor af børnene, handler det om at børnenes idéer og engagement kan ses i rummet – enten i kortere eller længere tid. Evalueringen peger på, at det ifølge de voksne, har værdi, at børnene præger rummet, da det skaber stolthed i dem at vise processer og produkter frem. Desuden er det et tegn på ejerskab og børneinddragelse, ligesom det understøtter, at det er børnenes fritidsrum og ikke blot skoledelens rum. Evalueringen viser desuden, at processen frem mod at transformere rum kræver en bagvedliggende idé og vedholdenhed fra de voksnes side. Alligevel er det en vigtig pointe, at selv simple og enkle elementer kan transformere rummet.

Centrale fund og pointer vedrørende det tværfaglige samarbejde understreger, hvor givende det er for pædagoger og kunstnere at møde hinanden og skubbe til hinandens forståelser af, hvad der kan lade sig gøre. Når dette møde bliver godt og spændende, skyldes det en gensidig åbenhed og forventningsafstemning, og at ledelsen er tæt på og understøtter processen. Det kræver også en opmærksomhed i forhold til, at institutionelle logikker i form af magt og vaner præger processen og får betydning for, hvad der reelt kan udspille sig i de kunstpædagogiske praksisser i SFO'en.

ANBEFALINGER OG OPMÆRKSOMHEDS- PUNKTER

I den visuelle feltnote på side 32 ses et finurligt collagedyr med mange ben. Collagen er skabt af en pige, og hun gjorde sig umage med, at hvert ben var forskelligt. Delprojekterne i FRIMOD var ligesom benene alle forskellige. En evaluering stiller altid implicit og eksplicit spørgsmål til det

aktuelle projekt, men også til kommende. Det maner til fortsatte refleksioner over, hvad der kan være værdifuldt at indtænke i fremtidige FRIMODs-lignende projekter i skolen. Understående punkter kan være et sted at starte.

ORGANISERING OG FORANKRING

- Hvis FRIMOD skal sætte spor i SFO´ens rum, børn og pædagoger efterfølgende, stiller det krav til pædagogernes deltagelse og initiativ til etablering, forankring og udvikling. Udvikling af praksisser kræver, at flere kan støtte hinanden og fortsætte arbejdet efterfølgende. Derfor er det sårbart, hvis for få pædagoger deltager. Det er desuden sårbart, hvis pædagogen 'overlader' de kunstpædagogiske praksisser til kunstnerne og børnene alene og ikke selv deltager.
- Hvordan sikrer projektledelsen, at SFO´erne og hele personalet er klar til at tage imod kunstnerne?
- At afstemme tidsramme og intentioner: Hænger det sammen? Fordele og ulemper vedrørende et intensivt forløb med de kunstpædagogiske praksisser eller et udstrakt forløb, hvor kunstnerne kommer på besøg fx en gang om ugen.
- Hvordan sikres en tydelighed, hvis der skal være en sådan, i forhold til, hvad der menes med rum? At undersøge blivende eller midlertidige rum – fordele og ulemper.

LEDELSE OG SAMARBEJDE

- Et projekt kræver ledelsesmæssig opbakning, dvs. at ledelsen møder talstærkt op fra starten af projektet og følger det tæt. Her er støtte og opmærksomhed særligt vigtigt, hvis kun én pædagog er med i projektet.
- Hvem ejer rummene? Ledelsen må have respekt for processen og støtte op om de værdier, det har skabt for de involverede børn, pædagoger og kunstnere.

INDDRAGELSE AF BØRN OG FORÆLDRE (FØR, UNDER OG EFTER)

- At inddrage børn og forældre både før, under og efter processen kan understøtte forankringen og glæden ved projektet. Måske kan forældre inviteres ind i de kunstpædagogiske praksisser og deltage i at bygge rum og aktiviteter op. Eller deltage i den eventuelle nedtagning, når projektet er slut.

REFERENCER

Ankerstjerne, T. (2024). *Fritidspædagogikken gentænkt*. Dafolo.

Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press

Bautista, T. G., Roman, G., Khan, M., Lee, M., Sahbaz, S., Duthely, L. M., Knippenberg, A., Macias-Burgos, M. A., Davidson, A., Scaramutti, C., Gabrielove, J., Pusek, S., Mehta, D. & Bredella, M. A. (2023). What is well-being? A scoping review of the conceptual and operational definitions of occupational well-being. *Journal of Clinical and Translational Science* 7: e227, 1-12. <https://doi.org/10.1017/cts.2023.648>

Biesta, G. (2024). *Lad Kunst Undervise*. Kunstundervisning 'efter' Joseph Beuys. Klim.

Blomgren, H. (2018). Plastikhytter, musik og sommerfugle – om samskabende æstetiske processer i børnehaven. *Nordisk barnehageforskning*, 17(1). <https://doi.org/10.7577/nbf.1787>

Blomgren, H. (2022). Let's hide it! – Unfolding Play and Peer Culture in a Danish Prep Class. *BUKS - Tidsskrift for Børne- & Ungdomskultur*, 38(66), 18. <https://doi.org/10.7146/buks.v38i66.133775>

Blomgren, H. (2023). Følg det røde bånd: når vuggestuebørn gør sig æstetiske erfaringer på 'rejsen'. *DRAMA : Nordisk dramapedagogisk tidsskrift*, 60(3), 1-14. <https://doi.org/10.18261/drama.60.3.1>

Blomgren, H., Skibsted, E. B., & Munkholm, M. (2023). " ... så leger vi, at diamanterne er ... " – om trivsel i børnehaveklassens legefællesskaber. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 60(2), 61-72.

Falkenberg, H. (2022). Analysearbejdets glødende øjeblikke, *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, (2), s. 9-24. <https://dpt.dk/tema/2022-2/analysearbejdets-gloedende-oejeblikke/>

Feller, S. C., Castillo, E. G., Greenberg, J. M., Abascal, P., Van Horn, R., Wells, K. B. & University of California, Los Angeles Community Translational Science team. (2018). Emotional well-being and public health: proposal for a model national initiative. *Public Health Reports*, 133(2), 136-141.

Gulløv, E. (2017). Formaliserede fællesskaber. I E. Gulløv, G. B. Nielsen & I. W. Winther, *Pædagogisk Antropologi – tilgange og begreber* (s. 41-55). Hans Reitzels Forlag.

Gulløv, E. & Højlund, S. (2005). Materialitetens pædagogiske kraft. Et antropologisk perspektiv på børneinstitutioner. I K. Larsen (red.), *Arkitektur, krop og læring*, (s. 21-42). Hans Reitzels Forlag.

Jensen, A. W. (2023). Evaluering af kunstpædagogiske aktiviteter i klubber, *CEPRA-sriben Tidsskrift for Evaluering i Praksis*, nr. 33, s. 18-29.

Kusk, H. (2023). *Legende relationer mellem kunst, pædagogik og æstetiske processer*. Ph.d.-afhandling. DPU, Aarhus Universitet.

Melhuus, E. C. & Nordtømme, S. (2022). *Mellom steder, rom og materialer. Teoretiske utforskninger i barnehagen*. Fagbokforlaget.

Millei, Z. & Rautio, P. (2017). 'Overspills' of research with children: an argument for slow research, *Children's Geographies*, 15(4), s. 466-477, <https://doi.org/10.1080/14733285.2016.1277182>

Myhre, C. O. (2023). Pustende plasthester som apparatus for diffraktive (be)rørrelser. I: C. O. Myhre & A.-H. L. Waterhouse (red.), *Metodologiske ut-viklinger. Om kvalitativ og post-kvalitativ forskning i barnehagefeltet*, s. 31-44. Fagbokforlaget.

- Nielsen, J. C. & Rabøl Hansen, H. (2021): Skoletrivsel som velvære, virke og vellidthed – en praksisinformeret teoretisk begrebsudvikling (konceptualisering). *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 58. (01), 44-53. Dansk Psykologisk Forlag.
- Pacini-Ketchabaw, V., Kind, S. & Kocher, L. L. M. (2017). *Encounters With Materials in Early Childhood Education*. Routledge.
- Rasmussen, K. (2013). Forskerens fotografiske feltnoter – et bidrag til "thick description", i K. Rasmussen (red.). *Visuelle tilgange og metoder i tværfaglige pædagogiske studier. En antologi baseret på erfaringer og indblik fra forskning, udviklingsarbejde og undervisning*, (s. 261-282). Roskilde Universitetsforlag.
- Ringskou, L., & Gravesen, D. T. (2020). Med viden skal skole- og fritidspædagogik bygges. En kortlægning og kritisk analyse af forskningsbaseret litteratur på feltet for skole- og fritidspædagogik i Danmark. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 4(1), 20-32.
- Ringskou, L., Matthiesen, N., Brinkmann, S. & Szulevicz, T. (2024). *Præstationsfrigørende pædagogik på det fritidspædagogiske område. Forskningsrapport*. Udgivere: VIA og AAU.
- Rod, L. (2021). Christiansborg forsømmer fritidspædagogikken. Debatindlæg i Politiken. 12. april. Sektionen Debat. <https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art8163987/Christiansborg-fors%C3%B8mmer-fritidsp%C3%A6dagogikken>
- Rose, G. (2016). *Visual methodologies. An Introduction to Researching with Visual Materials* (4th Edition). SAGE.
- Simovska, V. & Kousholt, D. (2021). Trivsel – et befordrende eller tyrannisk begreb? *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 58(01), s. 54-63.
- Simovska, V. & Primdahl, N. L. (2024). *Pædagogisk Indblik*, nr. 24. Tema: Trivsel og trivselsfremme i skolen. Aarhus Universitets Forlag.
- St. Pierre, E. A. (2013). The Appearance of Data, *Cultural Studies – Critical Methodologies*, 13(4), s. 223-227.
- Stæhr, M. H. & Madsen, L. (2020). Pædagogisk ekspertise og kvalitet i fritidsinstitutionerne. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, 4(2), 49-63.
- Theron, L., Mitchell, C., Smith, A. & Stuart, J. (red.). (2011). *Picturing Research. Drawing as Visual Methodology*. Sense Publishers.
- Toft, H. (2021). Connected play as intra-action. Doing CupSong with YouTube. I: M. Alasuutari, M. Mustola, & N. Rutanen (red.), *Exploring materiality in childhood. Body, relations and space*, s. 55-72. Routledge.
- Tænketanken Mandag Morgen & The Lego Foundation (2021). *Det gode børneliv – ifølge børnene* Rapport udarbejdet af Tænketanken Mandag morgen og Lego Foundation.
- Waterhouse, A.-H. L. (2023). Haptiske foto-graferinger som data-bliven og affektive handlinger i tid, rum og materialitet. In C. O. Myhre & A.-H. L. Waterhouse (Eds.), *Metodologiske udviklinger: Om kvalitativ og postkvalitativ forskning i barnehagefeltet*. Fagbokforlaget.
- Ørskou, G. (2015). *Effekten af børn og unges møde med kunst – forslag til forskningsdesign*. Rapport udgivet af Statens Kunstfond. Med forord af G. Ørskou.

INSTITUT
FOR
BØRNEKULTUR

FRIMOD ER ET SAMARBEJDE MELLEM INSTITUT FOR BØRNEKULTUR
OG BØRNS MØDE MED KUNSTEN - BMMK.

PROJEKTET ER STØTTET AF SPAR NORD FONDEN.